

Vastgesteld is, dat de rijke schakeringen van de Griekse betekenissen van politeia grotendeels verdwenen. Onder invloed van de groeiende staatsvorming ontstond in Europa een netwerk van staten. Tussen deze staten onderling werden naargelang van bepaalde invloeden verschillen in de receptie van onderdelen van het antieke patrimonium vastgesteld. In de Nederlanden ziet men onder de Bourgondiërs en Habsburgers verschillende verbindingen met andere woorden ontstaan (het begrippenpaar "justitie en politie", maar ook verbindingen met orde of gratie). Binnen het kader van het staatsverband zijn de grote sectoren van het politieke leven dan als volgt verdeeld: justitie, financiën, staatszaken, oorlogszaken en de "politie" van het land, waarmee de binnenlandse aangelegenheden bedoeld zijn. De gerecipieerde onderdelen gaan een eigen leven leiden en zich binnen het nieuwe staatsverband ontwikkelen, c.q. uitbreiden in plaats en tijd, of andersom zich ingeperkt zien. Binnen de Nederlanden heeft de scheiding van Noord en Zuid een grote invloed gehad op deze ontwikkeling. Naar het einde van het Ancien Régime toe is de huidige betekenis van politie opgekomen en zijn verschillende restanten van het bestuurlijk politiebegrif in de 19e eeuw verdwenen, zodat deze laatste voor ons vreemd zijn geworden. (P. van Peteghem)

2. De schoolboeken van Macropedius.

Georgius Macropedius (Joris van Lanckvelt, 1487-1558) heeft tien schoolboeken geschreven. Verder schreef hij voor het onderwijs toneelstukken en liederen. De lezing bood een omschrijving van het type werk, opmerkingen over herdrukken, voorwoorden en opdrachten, en van de inhoud dat wat interessant en opvallend is. *Graecarum Institutionum Rudimenta* (1530; zes herdrukken tot 1571) is een elementair leerboek. De vormleer wordt behandeld met behulp van 25 schema's, telkens gevolgd door uitleg. Blijkens 'vita vel bita': De Byzantijnse (itacistische) uitspraak. Paradigmata $\tau\omicron\pi\tau\omega$; volgorde van Donatus: indicativus, imperativus, optativus, subiunctivus, infinitivus.

Fundamentum Scholasticorum seu Prima Literariae Institutionis Rudimenta (1538, 1552) is een elementaire spraakkunst in vragen-antwoordvorm (tussen het Latijn telkens een vertaling in het Nederlands). Behandeling via de acht woordsoorten (octo partes). Paradigmata: amare, docere, legere, audire; volgorde van Donatus, inclusief een optativus. Coniunct. futurum passief: amatus ero ... erint.

Institutiones Grammaticae (1538, 1550) is een vormleer voor de iets gevorderden. De regels zijn in versvorm; de eerste vier woordsoorten worden behandeld. De oorspronkelijke bedoeling was een vormleer voor Latijn en Grieks tegelijk. Bij dit werk hoort een woordenlijst Latijn-Nederlands, door J. Scoendervuordanus vervaardigd.

Syntaxeos Praecepta (1538, 1543, 1551) is een Latijnse spraakkunst met daarin verwerkt een Griekse. De regels zijn in versvorm: concordantieregels en regels van rectie voor alle acht woordsoorten. Didactisch principe uit het voorwoord: 'Stukjes van antieke schrijvers die je voorlegt, moeten correct zijn maar vertrouwd, en regels heel eenvoudig maar wel taalkundig verantwoord.'

Simplex Disserendi Ratio (1536, 1549) is een leerboek logika. Inhoud:

categorieën en praedicabelen, de boom van Porphyrius; definities; beweringen (vierkant van tegenstellingen, conversieformules, afleidingsregels); bewijzen, vooral het syllogisme (de 19 geldige modi, met de middeleeuwse namen); logische gemeenplaatsen.

Prosoedia (1541, 1550, 1562) is een leerboek versleer, primair op het Latijn gericht. De regels zijn in versvorm. Inhoud: de lengte van lettergrepen, versvoeten, de juiste combinatie van versvoeten en van versregels, verschijnselen aan het einde van een versregel, scanderen, maat, caesuur, zaken als tmesis etc. Aan het slot de twaalf geboden van Murmellius' *Protrecticus*.

Kalendarium chiometricum (1541, 1554) bestaat uit vier delen: twee kalenders met de voornaamste kerkelijke feestdagen, een tractaat over de kerkelijke tijdrekening en een inleiding in de rekenkunde. De verzen van de kalenders tellen voor elke maand evenveel lettergrepen (de kleine) of woorden als de maand dagen heeft; ze worden gevolgd door uitleg. De lengte van een jaar is volgens Macropedius 365 dagen plus 6 uren plus enkele minuten in plaats van min enkele minuten! De schrikkelidag valt tussen 23 en 24 februari.

Epistolica (1543; meer dan dertig herdrukken tot 1649) bestaat uit twee delen. Na paragrafen over soorten brieven, adressering, titulatuur, aanspreking en afscheid, bespreekt Macropedius de brief aan de hand van de drie rhetorische genres; dan volgt een genus dialecticum en een genus familiare. Binnen elk genre worden typen brieven onderscheiden, en bij elk type staan voorbeeldbrieven, met verwijzingen naar gebeurtenissen uit 1543. De slotalinea: 'Ik heb gemeend dat dit voldoende is als éérste inleiding in de rhetorische voorschriften voor het brieven schrijven'. Deel twee behandelt 96 stijlfiguren.

Hymni et Sequentiae (1552) en *Evangelia Et Lectiones Sacrae Epistolae dictae* (1555; zes herdrukken) bevatten de tekst van de wisselende gezangen en van de evangeliën en de epistels voor de zon- en feestdagen van het kerkelijk jaar, met een korte uitleg van de voorkomende moeilijke woorden. Van het eerste werk is geen enkel exemplaar over, voor zover bekend.

Macropedius heeft succes gehad met zijn uitgaven. Hij verzorgt zijn public relations goed: hij verwijst vaak naar eigen schoolboeken, etaleert zich als paedagoog (het gebruik van versjes, voorbeelden uit het gewone leven), propageert het Grieks en is bezorgd om de kosten van een schoolopleiding. (F.P.T. Slits)

3. Een anonieme celbrief in het Latijn, 1828.

In het Museum Plantin-Moretus te Antwerpen wordt in hs. M16 (olim 444) een los folium bewaard met een Latijnse elegie; het stuk is gedateerd (28 II 1828), maar vermeldt geen auteursnaam. Uit een vergelijking met andere gedichten uit de 19e eeuw blijkt het te gaan om een ontwerp van Jan-Baptist Buelens (Antwerpen, 1788-ib. 1868), een ultramontaans priester die nog enige bekendheid geniet in de geschiedenis der Zuidnederlandse letterkunde wegens zijn pennetwist met Jan-Frans Willems. Omwille van een gepubliceerd Latijns vers uit 1827, waarin Buelens kritiek had uitgeoefend op het Hollandse vorstenhuis, werd hij veroordeeld tot één jaar opsluiting. Via een door ons teruggevonden exemplaar van een petitie uit 1828 weten we dat hij in zijn cel de mis niet mocht opdragen.